

Help, de Grutto verdwijnt! - II

Zelden is er zoveel maatschappelijke aandacht besteed aan de achteruitgang van een vogelsoort in Nederland als de laatste zes jaar bij de Grutto. Vooral na de alarmerende oproep 'Help de Grutto verdwijnt!' in De Levende Natuur (Altenburg & Wymenga, 2000) startte een breed ingezette campagne. Wat heeft deze na zes jaar opgeleverd?

Aandacht voor de Grutto

Vogelbescherming Nederland lanceerde een grutto-appèl richting Minister van LNV en de Tweede Kamer. Er startte een groot-scheeps project gericht op de ontwikkeling van een praktijkgerichte aanpak van weidevogelbescherming (Nederland-Gruttoland). Er verschenen dagbladadvertenties, radio- en televisiespotjes, websites, een boek, een film, een digitale gruttokaart en universiteiten startten gericht onderzoek naar de soort. Een golf van aandacht dus, van boeren, natuurbeschermers, onderzoekers en de overheid.

Hoewel we in Nederland wel wat gewend zijn op het gebied van achteruitgang van biodiversiteit spant de aandacht voor de Grutto de laatste jaren toch wel de kroon. Waarom? In de eerste plaats is er de tamelijk onverwachte achteruitgang. In Halbe Hettema's boek 'Grondrecht voor de Grutto' (2004) wordt die onverwachtheid fraai verwoord: 'Albert Beintema begrijpt het niet', 'Rob Bijlsma ziet om in ongelof' enz. In de tweede plaats staat er bij de Grutto veel op het spel. Het voortbestaan van de soort hangt voor een belangrijk deel af van de Nederlandse inspanningen en dat geldt maar voor weinig soorten in ons land. En dan, voor boeren, beleidsmakers en bestuurders vormen de Grutto en andere weidevogels een belangrijke pijler van het agrarisch natuurbeheer. Valt die weg, dan wordt de toekomst van agrarisch natuurbeheer in de huidige vorm onzeker.

Wat hebben die zes jaar opgeleverd?

Beheer en onderzoek van de laatste jaren richtten zich vooral op de haperende reproductie in Nederland. Algemeen wordt dit als het grootste knelpunt beschouwd. Er

Wibe Altenburg & Eddy Wymenga

zijn inmiddels 53 'gruttoboerderijen' opgezet waar naar het huidige inzicht en in samenspraak met de boeren optimaal weidevogelbeheer is opgezet. Dit type weidevogelbeheer, ook wel 'mozaïekbeheer' genoemd, heeft ook op grotere schaal zijn intrede gedaan bij agrarische natuurverenigingen, via collectieve weidevogel-pakketten van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer.

Natuurbeheerorganisaties zetten sinds enkele jaren meer in op aanscherping van het beheer in hun weidevogelreservaten door het aanpakken van verruiging, verdichting en verzuring. Daar is alle reden toe, want veel weidevogels laten graslandreservaten links liggen, omdat ze ongeschikt zijn geworden als broedgebied. Belangrijk onderzoek is verricht of is gaande naar onder meer de effectiviteit van beheersovereenkomsten, de invloed van predatie, de resultaten van mozaïekbeheer en naar populatie-dynamische aspecten van de Grutto, waarmee meer grip op de biologie van de soort en daarmee inzicht in achterliggende processen wordt verkregen (zie dit themanummer).

Kortom: er is in het veld van bescherming, beheer en onderzoek een brede samenwerking op gang gekomen voor het behoud van de Grutto en andere weidevogels. Ook praktisch worden nu alle zeilen bijgezet, door inzet van boeren (verenigingen) en het experimenteren met nieuwe vormen van beheer. In het onderzoek is de afgelopen jaren een inhaalslag gemaakt. Dit alles is duidelijke winst.

Tegelijkertijd is evenwel gebleken dat de reproductie van weidevogels in Nederland jaarlijks en vrijwel onder alle vormen van beheer onder de maat is (Schekkerman & Müskens, 2000; Schekkerman et al., 2005). Door de negatieve balans van aanwas en sterfte in de Nederlandse populatie zet de ingezette achteruitgang van de Grutto de laatste jaren versterkt door. Hetzelfde geldt in grote lijnen voor de meeste andere weidevogels (Teunissen & Soldaat, dit nummer).

En nu?

Er zijn in de afgelopen jaren veel goede initiatieven genomen, maar het is ook helder dat er nog veel te doen is. Het is daarom toe te juichen, dat er in de verschillende provincies en bij de verschillende weidevogelbeheerders en -onderzoekers verschillende aanpakken bestaan, elk met hun eigen kanttekeningen en successen. Maatwerk is nodig, afgestemd op het terrein en de lokale agrarische situatie. Bovendien is er zo sprake van risicospreiding. Om die reden is het aan te bevelen in de toekomst niet alleen in te zetten op enkele grote eenheden weidevogelgebied. Het blijvend betrekken van de open graslandgebieden in ons land bij het weidevogelbeheer is nodig, al was het alleen maar omdat het overgrote deel van de Grutto's in het gangbare boerenland broedt.

Aandacht voor de huidige kerngebieden, zoals die recentelijk in beeld zijn gebracht in de Gruttokaart van Nederland (www.grutto.nl; Teunissen et al., 2005), is daarbij een eerste vereiste. Al vele jaren is het ons daarbij een doorn in het oog, dat een aanzienlijk deel van het agrarisch weidevogelbeheer in feite plaatsvindt in voor weidevogels suboptimale of zelfs ongeschikte gebieden. Melman et al. laten in dit nummer zien, dat aan die situatie nog niets wezenlijks is veranderd. Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken, dat beheersovereenkomsten – gericht op weidevogelbeheer – in dergelijke gebieden niet effectief zijn. Het inzetten van agrarisch weidevogelbeheer uitsluitend in volgens de huidige inzichten geschikte weidevogelgebieden is dan ook een logische eerste stap.

Grote vraag is voornamelijk of het nu op toenemende schaal ingezette mozaïekbeheer dé sleutel is tot het stoppen van de achteruitgang van de Grutto en andere weidevogels. De eerste berichten uit het 'Nederland-Gruttoland'-onderzoek zijn weinig bemoedigend (Schekkerman et al., 2005). Daar staat tegenover, dat de aantalsontwikkeling in een aantal Noord-Nederlandse

De Grutto: van een gewone verschijning op weg naar een zeldzaamheid in de Nederlandse graslanden. Er is dus echt werk aan de winkel! (foto: K.P. Plas/A&W)

mozaïekgebieden positief is (Oosterveld, dit nummer). Het laatste woord is daarover nog niet gezegd, zeker niet waar het gaat om de vraag of voldoende kuiken-overleving wel samen kan gaan met het huidige agrarisch landgebruik (is er nog wel voldoende voedsel voor de jonge vogels?) en het huidige landschap (wordt predatie niet een te dominante factor?).

Wél durven we te stellen, dat het beheer in zowel weidevogelreservaten van natuurbeschermingsinstanties als in het agrarisch weidevogelbeheer op veel plaatsen een stuk kan worden aangescherpt. In beide gevallen neigt het beheer sterk naar extensivering (minder bemesten, een lagere kalkgift, minder maaien en beweiden, minder greppelonderhoud, afnemende openheid van het landschap e.d.), wat veelal negatief uitpakt voor weidevogels. In voor weidevogels beheerde terreinen moet kortom voldoende 'geboerd' worden. De natuurbeschermingsorganisaties staan daarbij voor de taak om een oplossing te bedenken voor zich meer en meer uit de weidevogelreservaten terugtrekkende boeren.

Verder is het van belang te constateren, dat via vooral woningbouw en aanleg van infrastructuur jaarlijks aanzienlijke aantallen weidevogels verdwijnen. Dergelijke ontwikkelingen worden tegenwoordig weliswaar getoetst aan de Natuurbeschermingswet en de Flora- en Faunawet, maar de weidevogels hebben daar in de praktijk niets aan. Buiten het broedseizoen zijn ze

letterlijk vogelvrij. Op die wijze verliezen we jaarlijks mogelijk veel meer broedparen van de Grutto dan er via kostbaar agrarisch natuurbeheer bij komen. Een krachtige regie van de overheid bij ruimtelijke ontwikkelingen is daarbij onontbeerlijk. Tot nu toe heeft het daaraan duidelijk ontbroken. Is het nu echt niet mogelijk om bijvoorbeeld die nieuwe wegen of die nieuwe fietspaden niet dwars door de laatste weidevogelbolwerken te leggen? De beschikbare ruimte daarbuiten is immers vele malen groter!

In z'n algemeenheid geldt dat de rijksoverheid in de afgelopen jaren weinig visie en daadkracht heeft getoond ten aanzien van de weidevogelbescherming. Hopelijk komt daar met het nieuwe actieplan van het ministerie van LNV verandering in. Op het 'Gruttogala' van 30 november 2005 repte minister Veerman van een 'weidevogelverbond', een bundeling van alle krachten (van Brederode & Laporte, dit nummer). De minister legt de lat hoog met de afspraak, dat de achteruitgang van de weidevogels in 2010 gestopt moet zijn en dat de aantallen daarna weer moeten toenemen. Dat klinkt goed, evenals de toezegging om te komen tot 30.000 ha kerngebied voor de zeer kritische soorten (Kemphaan e.d.) en 250.000 ha kerngebied voor de kritische soorten (vooral de Grutto). Voorlopig echter geven de ontwikkelingen, ondanks de inspanningen over een breed front, ook zes jaar na het verschijnen van

de eerste oproep geen aanleiding om een andere titel voor deze bijdrage te kiezen. 'Help, de grutto verdwijnt' is nog steeds actueel en het behoud van de Grutto en andere bedreigde weidevogels is duidelijk een kwestie van een langjarige adem! Blijvende alertheid van alle betrokken organisaties is daarom noodzakelijk.

Literatuur

- Altenburg, W. & E. Wymenga, 2000.** Help, de Grutto verdwijnt! De Levende Natuur 101 (2): 62 - 64.
- Hettema, H., 2004.** Grondrecht voor de Grutto. It Fryske Gea/Uitgeverij Noordboek.
- Schekkerman, H. & G. Müskens, 2000.** Producteren Grutto's *Limosa limosa* in agrarisch grasland voldoende jongen voor een duurzame populatie? Limosa 73: 121 - 134.
- Schekkerman, H., W. Teunissen & E. Oosterveld, 2005.** Broedsucces van grutto's bij agrarisch mozaïekbeheer in 'Nederland Gruttoland'. Alterra-rapport 1291, Wageningen.
- Teunissen, W., W. Altenburg & H. Sierdsema, 2005.** Toelichting op de Gruttokaart van Nederland 2004. Sovon-onderzoeksrapport 2005/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. A&W-rapport 668. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Drs. W. Altenburg & Ing. E. Wymenga
Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv
Postbus 32
9269 ZR Veenwouden
e-mail: w.altenburg@altwym.nl